

نقش پدران امام جماعت در اتصال ایمانی مسجدی‌ها

محمدباقر فضلی (دانش آموخته سطوح عالی حوزه)

امام جماعت در فرهنگ اسلامی به سبب موقعیت مهم و نقش کلیدی‌ای که در زندگی فرهنگی مسلمانان داشته است، همواره مورد توجه و احترام بوده و هست. این نوع از محبوبیت گرچه خواستگاهی دینی و فرهنگی دارد، می‌تواند تأثیرات بسزایی در مناسبات اجتماعی و فرهنگی داشته باشد.

به گزارش تاریخ، بسیاری از همبستگی‌ها و جریان‌های خرد و کلان از همین مساجد تحت اشراف ائمه جماعات صورت گرفته است، از جریان‌های مذهبی گرفته تا حرکت‌های علمی و حتی سیاسی و ... .

از این جهت مسجد یک نهاد اجتماعی بسیار تأثیرگذار و سرنوشت‌ساز تلقی می‌شود که شاید بتوان گفت اصلی‌ترین عامل نشاط، حیات و تکاپوی معنوی آن، امام جماعت آن است؛ از این رو باید به عناصر و ویژگی‌های اخلاقی و اجتماعی امام جماعت در نحوه فعالیت‌های وی توجه ویژه‌ای نمود.

از آنجایی که نقش امام جماعت غیر از جنبه‌های علمی مانند معلمی، محقق‌ی و جنبه‌های فرهنگی و اجرایی و حتی مذهبی، دارای نفوذ عاطفی و نوعی رهبری و مرجعیت همه‌جانبه می‌باشد، او می‌تواند حلقه اتصال محکمی بین مسجدیان در تعاملات مذهبی، ایمانی، فرهنگی، اجتماعی و حتی سیاسی باشد.

این پدیده فرهنگی نیاز مبرمی به کارشناسی و امان نظر دارد. در داخل کشور گرچه به طور سنتی و نیمه‌تخصصی با این مسئله برخورد می‌شود، اما باز هم تا حدود زیادی نیازهای دینی و فرهنگی جامعه تأمین می‌شود. مسئله اصلی‌ای که به شدت نیازمند توجه جدی مسئولان ذی‌ربط است، توجه به وجود امام جماعت در کشورهای خارجی است که قدری به آن می‌پردازیم.

از مشکلات رایج سازمان‌های اسلامی، نبودن افراد کاملاً آموزش‌دیده برای اداره امور مذهبی آنان است؛ به همین دلیل و با توجه به عدم وجود مراکز آموزشی - تخصصی و مذهبی در آمریکا، نامزدهای رهبری جماعات اسلامی، ناگزیر به دانشگاه الازهر مصر، مکه، کراچی و دیگر مدارس علمی کشورهای اسلامی اعزام می‌شدند، کشورهایی چون عربستان سعودی، پاکستان و مصر، با درجاتی متفاوت، آماده کمک‌های آموزشی به ویژه تأمین هزینه تحصیلی مسلمانان آمریکا در خارج بودند که البته هدف اصلی آنان از این کار، تحت تأثیر قراردادن و خط مشی دادن به جریان‌های خاص اسلامی در آمریکا بوده است. روشن است که سعودی‌ها در این زمینه بیش‌ترین هزینه‌ها را متقبل شدند تا اسلام مورد نظر خود را در آمریکا ترویج دهند. از جمله کمک‌های دیگر برخی کشورهای اسلامی، اعزام امام جماعت‌های آموزش‌دیده از الازهر یا مکه برای اداره مساجد آمریکا بود؛ برای مثال در دهه ۱۹۵۰

گروهی امام جماعت تعلیم دیده و فارغ التحصیل الازهر برای اداره جامعه بزرگ مسلمانان یوگسلاوی در شیکاگو و اجتماعات اسلامی لبنانی‌ها و آلبانی‌ها در دیترویت به آمریکا فرستاده شدند. کشورهای غربی در سال ۱۹۶۲ برای تعلیم دادن امام جماعت مساجد و اجتماعات اسلامی، سازمانی به نام «اتحادیه جهانی مسلمانان» را بنیانگذاری کردند. در اوایل دهه ۱۹۸۰ تقریباً ۲۶ جامعه اسلامی در ایالات متحده از خدمات «اتحادیه جهانی مسلمانان» برخوردار شدند و مشکل رهبر آموزش دیده برای مساجد خود را تا حدی برطرف کردند. تقریباً تمام این افراد در مصر، لبنان و عربستان سعودی تعلیم دیده بودند.^۱

الگو برداری از پیامبر اعظم (ص)

گذشته از نگاه‌های مدیریتی کلان، مسئله مورد بحث تأثیری است که امام جماعت به‌عنوان رهبر فرهنگی جامعه می‌تواند داشته باشد. در این رابطه می‌توان گفت ضابطه کلی برای اتصال ایمانی، الگو برداری از پیامبر اعظم (ص) است.

در صدر اسلام پیامبر اعظم (ص) به‌عنوان پدری دلسوز، مورد توجه تمام جامعه اسلامی بود؛ از این رو اگر قرار باشد امام جماعت نقشی را در ایجاد انس و الفت و تربیت و سرپرستی مسجدیان — که در یک شهر کوچک به نام مسجد گرد هم می‌آیند — داشته باشد، باید تأسی و الگو برداری کامل از پیامبر اعظم (ص) داشته باشند.

تأثیر روابط عاطفی در برنامه‌های فکری، فرهنگی

حتی اگر یک مکتب در گزاره‌های فکری و تعالیم خود از پشتوانه منطقی هم برخوردار باشد، وقتی که رابطه عاطفی در آن وجود نداشته باشد، مورد استقبال مردم واقع نمی‌شود. قرآن کریم در این باره می‌فرماید: ای پیامبر لطف و رحمت خداوند بود که تو را نرم‌خو قرار داد. اگر سنگدل و خشن بودی حتماً مردم از تو فاصله می‌گرفتند.^۲

داشتن فضیلت‌های اجتماعی جذب‌کننده

---

1 . LARRY POSTON; *ISLAMIC DAWAH IN THE WEST*; NEW YORK: OXFORD UNIVERSITY PRESS, 1992.

۲. «فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ» (آل عمران: ۱۵۹).

امام جماعت برای اینکه به خوبی بتواند وظیفه خود را انجام دهد، باید دارای فضیلت‌های اجتماعی و مذهبی عامه‌پسند نیز باشد. در این باره در حدیث آمده است: «فَقَدِّمُوا أَفْضَلَكُمْ»؛ برترین‌های تان را پیش‌نماز کنید. امام باقر (ع) فرمودند: امام جماعت باید از افراد اندیشمند و صاحب فکر باشد.

وقتی صفت عدالت و پاکی تعهد، از شرایط امام جماعت باشد، روشن است که جامعه و جمع اقتداکننده را نیز در این مسیر حرکت می‌دهد و ملاک‌های تقدم در کارها و مسئولیت‌ها همین‌ها می‌شود.

عدالت یک حالت درونی است که انسان را از ارتکاب گناهان کبیره، یا تکرار و اصرار بر گناهان صغیره باز می‌دارد. از مرحوم میرزای بزرگ شیرازی نقل است که فرمود: اگر دیدید امام جماعتی به جماعت حاضر نشد، بدانید از دنیا رفته است و بروید برای تشییع جنازه‌اش؛ کنایه از اینکه امام جماعت، جماعت را ترک نمی‌کند و در آمدن به نماز جماعت، بسیار منظم است. و فرمود: اگر استاد برای درس حاضر نشد، بروید به عبادتش؛ کنایه از اینکه استاد بی‌جهت، درس را ترک نمی‌کند و حضورش در کلاس درس، مستمر و منظم است.^۱

رکن اساسی در برقراری اتصال ایمانی

رکن اساسی در برقراری اتصال ایمانی بین مسجدیان که قبل از انس بین آنان مطرح است و حتی از تخصص در مسائل علمی و مطالعات دینی مهم‌تر است، تهذیب و خود ساخته بودن امام جماعت است. وقتی امام جماعت یک انسان خود ساخته باشد، خداوند تبارک و تعالی حب او را در دل عموم مردم جای می‌دهد و اردت آنان به وی را روز به روز بیشتر می‌کند. در تاریخچه زندگی علمای راستین، نمونه‌های زیادی از این موارد وجود داد که برای حسن ختام به ذکر یک مورد از آن اکتفا می‌کنیم:

روزی شیخ جعفر کاشف الغطاء (۱۲۹۴ - ۱۳۷۳ ق) مبلغی بین فقرای اصفهان تقسیم کرد و پس از اتمام پول‌ها به نماز جماعت ایستاد. بین دو نماز که مردم مشغول خواندن تعقیبات نماز بودند، سائلی وارد شد و آمد مقابل امام جماعت و گفت: ای شیخ! مال جدم را به من بده! شیخ فرمودند: قدری دیر آمدی، متأسفانه چیزی باقی نمانده است.

سائل با کمال جسارت آب دهن خود را به محاسن شیخ انداخت! شیخ بعد از اندکی تأمل برخاست و در حالی که گوشه عباي خود را در دست گرفته بود، به میان صفوف نمازگزاران داخل شد و گفت: هر کس شیخ را دوست دارد

---

۱. مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما گروه معارف؛ نظم و انضباط؛ ص ۱۴.

به سائل کمک کند. مردم که ناظر این شکوه و عظمت این مرد بودند. اطاعت نمودند و گوشه عبا را پُر از پول کردند. شیخ همه پول‌ها را آورد و به سائل تقدیم کرد و به نماز عصر ایستاد.^۱

---

۱. علی احمدپور ترکمانی؛ نماز خوبان؛ ص ۳۵.